

נהגו לעמוד בברכת החודש דוגמת קידוש החודש שהיה מעומד

(מגן אברהם)

קידוש החודש

פתחא דסוגיא

וזה שהיונתנו היום בחוצה לארץ מונים במלאכת העבור שבידינו, ואומרים שזה היום ראש חדש וזה היום יום טוב, לא מפני חשבוננו נקבעה יום טוב בשום פנים, אלא מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעוהו זה היום ראש חודש או יום טוב. ומפני אמרם שזה היום ראש חדש או יום טוב יהיה ראש חדש או יום טוב, בין שהיתה פעולתם זאת בחשבון או בראיה. כמו שבא בפירוש אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם אין לי מועדות אלא אלו, כלומר שיאמרו הם שהם מועדות אפילו שוגגין אפילו אנוסין אפילו מוטעין כמו שבאתנו הקבלה. ואנחנו אמנם נחשב היום כדי שנדע היום שקבעו הם, רצה לומר בני ארץ ישראל, בו ראש חודש כי במלאכה הזאת בעצמה מונין וקובעין היום, לא בראיה. ועל קביעתם נסמוך, לא על חשבוננו. אבל חשבוננו הוא לגלוי מילתא (ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קנג).

ביאורא דתלמודא

עיבור החדש – שחדשה של לבנה תשעה ועשרים יום וחצי ותשצ"ג חלקים, ומתוך שאמרו ימים אתה מונה לחדשים ואי אתה מונה שעות, הוצרכנו להטיל אותו חצי יום פעם אחת בחדש שעבר ופעם אחת בחדש הבא, עד שיהיו כל החדשים אחד מלא משלושים יום, ואחד חסר מתשעה ועשרים יום (מאירי). **חשוב לא קתני** – דנימא שצריך שלשה לחשב אם יעברו את החודש, דבחושבנא תליא (רש"י). **קידוש לא קתני** – דמשמע שצריכין שלשה לקבעו מפי עדים ולומר מקודש מקודש, אלא עיבור החודש קתני, דמשמע שצריכין שלשה לומר שהוא מעובר (יד רמ"ה). **אלא עיבור** – משמע שצריך שלשה לומר מעובר החדש, אמירה זו למה - **לא ליקדשא** – וממילא כי מקדשין ליה למחר, מיעבר החדש שעבר, דיום שלשים בתריה שדית ליה (רש"י). **אמר אביי תני קידוש החדש** – ועל כל חדשי השנה קאי (רש"י). **קידוש ביום עיבור** – יום עיבור הוא יום שלשים, שממנו נעשה החדש מעובר כשרוצין לעברו (רש"י). **אחר עיבור ליכא קידוש** – אם עשו חודש שעבר מלא, וקבעו ראש חודש ביום שלשים ואחד, אין אומדין בו מקודש מקודש (רש"י). **אם לא נראה בזמנו** – ביום שלשים, דתולדתו ביום שלשים הוא, דאין חדש לבנה פחות מעשרים ותשעה יום ומחצה ושבע מאות תשעים ושלשה חלקים (רש"י). **אין מקדשין אותו, שכבר קידשוהו בשמים יש מפרשים**

ליקוטא דתלמודא

שנו רבותינו (סנהדרין י): בדיני קידוש החודש:

עיבור החדש בשלשה. חשוב לא קתני, קידוש לא קתני, אלא עיבור. לא ליקדשא וממילא לעבר, אמר אביי תני קידוש החדש. **תניא נמי הכי קידוש החדש ועיבור השנה בשלשה, דברי רבי מאיר. אמר רבא והא עיבור קתני, אלא אמר רבא קידוש ביום עיבור בשלשה, אחר עיבור ליכא קידוש, ומני רבי אלעזר בר' צדוק היא. דתניא, רבי אלעזר בר' צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו, שכבר קידשוהו בשמים. רב נחמן אמר קידוש אחר עיבור בשלשה, ביום עיבור ליכא קידוש, ומני פלימו היא. דתניא, פלימו אומר בזמנו אין מקדשין אותו, שלא בזמנו מקדשין אותו.**

ונחלקו חכמינו (ראש השנה כד) גבי נראה שלא בזמנו:

ראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש. בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו מקדשין אותו, רבי אלעזר ברבי צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו, שכבר קידשוהו בשמים.

עוד שנו רבותינו (ירושלמי ראש השנה פ"ה ה"ה) גבי קידוש החודש בשמים:

רבי בא בר זבדא בשם רב טעמא דרבי לעזר בי רבי צדוק, כיון שבית דין של מעלן רואין שאין בית דין שלמטן מקדשין אותו הן מקדשין אותו.

ואמרו חכמינו (ראש השנה כד) בדעתו של ר' אלעזר דאין מקדשין החודש כלל: **רבי אלעזר ברבי שמעון אומר בין כך ובין כך אין מקדשין אותו, שנאמר וקדשתם את שנת החמשים שנים אתה מקדש, ואי אתה מקדש חדשים.**

דבית דין של מעלה מקדשין אותו לעולם בשעת המולד (תוספות).

אור תורה

אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדם. (ויקרא כג)

וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דור בָּאָרֶץ לְכָל יְשֻׁבֶיהָ יוֹבֵל הוּא תְּהִיָּה לָכֶם וּשְׁבַתָּם אִישׁ אֶל אֶחָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תֵּשְׁבוּ. (ויקרא כה י).

האידנא אליבא דשמעתא

טעות בית דין בקידוש החודש

אף שכתב הרמב"ם להלכה (הלכות סנהדרין פ"ו ה"א) דכל דיין שדן דיני ממונות וטעה בשקול הדעת או בדבר משנה חוזר, מכל מקום בקידוש החודש אין חוזרים בהם, וכמו שאמרו ז"ל (ספרא אמור פרשה ט): 'לא היתה השנה צריכה לעבר ועיבורה אנוסים או שוגגים או מוטעים מנין שהיא מעוברת שנאמר אשר תקראו אותם מועדי, אתם אפילו שוגגים אתם אפילו מוטעים אתם אפילו אנוסים, אם קראתם אתם מועדיי ואם לאו אינן מועדיי'. ע"כ. וכן פסק הרמב"ם (הלכות קידוש החודש פ"ב ה"ה), וז"ל: 'בית דין שקדשו את החדש בין שוגגין בין מוטעין בין אנוסים הרי זה מקודש, וחייבין הכל לתקן המועדות על יום שקדשו בו, אף על פי שזה ידע שטעו, חייב לסמוך עליהם שאין הדבר מסור אלא להם, ומי שצוה לשמור המועדות, הוא צוה לסמוך עליהם, שנאמר אשר תקראו אותם'.

ומכל מקום כתב בלבוש (או"ח סימן ת"ר ס"א) דאותו היום שעל פי הראיה או על פי חשבון היה צריך להיות ראש השנה, נוהגים בו באיסור ובקדושה מדרבנן, ולמחרתו עושים את ראש השנה ליום טוב כתיקונו. ועיין בשו"ת שואל ומשיב (ח"א סימן ש"ע) שגם אם העדים הטעו בכוונה את בית דין, אין חוזרין בהם.

קידוש החודש על פי הראיה ועל פי חשבון

אף שקידוש החודש הוא על פי הראיה, מכל מקום כבר אמרו חכמינו ז"ל (ראש השנה כה) דאי אפשר לקדש החודש פחות בעשרים ותשעה יום ומחצה ותרצ"ג חלקים, וכתב הרמב"ם (הלכות קידוש החודש פ"א ה"ד) דמצוה לחשב מתי יראה חידוש החודש. וביסוד עולם (מאמר ד פ"ו) הביא בשם הרס"ג דאף כשהיה בית המקדש קיים, לא קדשו בית דין ראש חודש, ולא קבעו המועדים בישראל, על פי ראית הלבנה החדשה, ולא סמכו עליה כלל בשום זמן, אלא לעולם היה על פי החשבון המסור בידנו מקדמונינו, וכל זה היה קבוע מהר סיני במסר ובקבלה ממש רבינו ע"ה כמו שנמסרו לו שיעור סוכה ותפילין. והוא עצמו תמה עליו דמפורש בכמה מקומות, דאמרינן בראשונה היו מקבלים עדות החדש מכל אחד עד

שקלקלו המינים, ועוד איך יתכן שהיה בית מקדש קיים היו רשאים בית דין אם נראית לבנה במוצאי שבת לדחות ראש חודש ליום ב' בתשרי ולעכב קרבן מוסף, והאמר זאת עולת חודש בחדשו, ולא עוד אלא שהיו מחללין את השבת. ובאגרת תימן (עמוד קנ"ה) יישב את טעמו וכוונתו של הרס"ג בענין זה.

אמנם לאחר שחרב המקדש ובוטל בית הדין שבירושלים, החלו לקבוע ראשי החדשים על פי החשבון בלבד, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות קדוש החודש פ"ה ה"א-ג) וז"ל הנצרך לענינו: 'אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום, ואין נזקקין לראייה, אלא פעמים שיהיה יום שקובעין בו בחשבון זה הוא יום הראייה או קודם לו ביום או אחריו ביום, ומאימתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף חכמי תלמוד בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם בית דין קבוע, אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי תלמוד עד ימי אבוי ורבי על קביעת ארץ ישראל היו סומכין.

אמירת מקודש, ודיני ברכת החודש

נחלקו בסוגייתנו האם יש מצוה באמירת מקודש החודש, והרמב"ם (הלכות קידוש החודש פ"ב ה"ח) הכריע דקידוש החודש עצמו צריך להיות בבית דין ובפני ג', אמנם הרמב"ן (בהשגות לספר המצוות מצות עשה קנ"ג) כתב דאין קידוש החודש מעכב אף בנראה בזמנו, וז"ל: 'ואני אומר שאין קידוש החודש מעכב, ולא הצריכו חכמים לומר מקודש מקודש, אלא שהוא מצווה או לפירסומי מילתא בעלמא, אבל מכיון שהסכימה דעת בית דין שיהיה החודש הזה מלא או חסר, קורא אני בו אשר תקראו אותם'.

ואף שאין בימינו קידוש החודש כתיקונו, מכל מקום כתב במגן אברהם (או"ח סימן תי"ז סק"א) דנהגו לעמוד בשעת ברכת החודש, וז"ל: בשבת שלפני ראש חודש מברכין החודש, חוץ מלפני ר"ח תשרי דכתיב בכסא ליום חגנו, וכתוב בספר יראים דאין זה קידוש בית דין, אלא שמודיעים להעולם מתי ראש חודש, ומכל מקום נהגו לעמוד בשעת אמירת ראש חודש ביום פלוני דוגמת קידוש החודש שהיה מעומד.

עומקא דסוגיא

העם שהיה בעמידה, ואנו נוהגים לעמוד בברכת החודש זכר למנהג העם. ועיין עוד בשקל הקודש (הלכות קידוש החודש פ"ב) שכתב דגם אם קידוש החודש הוא רק על פי חשבון, אין אומרים מקודש מקודש.

א. גבי קידוש החודש דמעומד, עיין בהגהות רעק"א (שו"ע או"ח סימן תי"ז ס"א) שתמה שלא מצינו מעולם שיהיה קידוש החודש במעומד, ועיין באגרות משה (או"ח ח"א סימן קמ"ב) שהביא לחלק בין אמירת מקודש על ידי ראש בית הדין, שאכן היה בישיבה ולא בעמידה, לבין האמירה על ידי

בית דין שקדשו החדש בין שוגגין בין אנוסים הרי זה מקודש (רמב"ם)

מראי מקומות

- א. סנהדרין י:
- ב. ראש השנה כה.
- ג. ירושלמי ראש השנה פ"ה ה"ה
- ה. ראש השנה כה.
- ה. רמב"ם הלכות סנהדרין פ"ו ה"א
- ו. ספרא אמור פרשה ט
- ז. רמב"ם הלכות קידוש החודש פ"ב ה"י
- ח. לבוש או"ח סימן ת"ר ס"א
- ט. שו"ת שואל ומשיב ח"א סימן ש"ע
- י. ראש השנה כה.
- יא. רמב"ם הלכות קידוש החודש פ"א ה"ד
- יב. יסוד עולם מאמר ד פ"ו
- יג. אגרת תימן עמוד קנ"ה
- יד. רמב"ם הלכות קדוש החודש פ"ה ה"א-ג
- טו. רמב"ם הלכות קידוש החודש פ"ב ה"ח
- טז. רמב"ן השגות לספר המצוות מצות עשה קנ"ג
- יז. מגן אברהם או"ח סימן תי"ז סק"א
- יח. הגהות רעק"א שו"ע או"ח סימן תי"ז ס"א
- יט. אגרות משה או"ח ח"א סימן קמ"ב
- כ. שקל הקודש הלכות קידוש החודש פ"ב